SKRYTÉ PRÍBEHY PETRŽALSKÉHO UMENIA

AUTOR IKONICKÝCH SLNEČNÝCH HODÍN SA ICH KOLAUDÁCIE NEDOŽIL

O výtvarnom dotvorení východnej radiály Petržalky, tzv. komunikácie C, dnes Dolnozemskej cesty, sme písali v minulom čísle Našej Petržalky (6/2025). S veľkorysým uplatnením výtvarných diel vo verejnom priestore sa počítalo aj pri stavbách nadväzujúcich na túto komunikáciu. V roku 1983 vznikli libretá výtvarného doriešenia dvoch veľkých stavieb – **Prístavného mosta** a **Vysokej školy ekonomickej** (VŠE, dnes Ekonomická univerzita Bratislava).

Prístavný most, ktorý sa spočiatku označoval ako „cestno-železničný most“, dostal v roku 1983 názov **Most hrdinov Dukly**, ktorý mu ostal až do premenovania na súčasný názov v roku 1993. V súvislosti s výtvarným dotvorením mosta, na ktoré bolo vyčlenených takmer 5 miliónov Kčs, mali vzniknúť štyri diela. To najmonumentálnejšie, na ktoré bola vyčlenená až tretina tohto rozpočtu, malo byť umiestnené na cípe pri vstupe do prístavu – na stvárnenie témy Uvítanie a víťazstvo bol oslovený sochár **Ján Kulich**. Z neznámych dôvodov sa však toto veľkolepé dielo realizácie nedočkalo.

Na ľavom brehu Dunaja sa každopádne podarilo podľa pôvodného plánu zrealizovať dve diela – *základný kameň* od **Vladimíra Durbáka** a *Oslavná stuha priateľstva* od **Ladislava Snopeka**. Tie môžeme dodnes obdivovať neďaleko vstupu do prístavu.

Slnečné hodiny

Na pravom brehu Dunaja pri zjazde z mosta a napojení na komunikáciu C bolo navrhnuté dielo, ktoré mal sochársky stvárniť **Štefan Prokop** v spolupráci s architektami **Ladislavom Beisetzerom**, **Jurajom Šimekom** a **Jurajom Jakubíkom**. Len málokto vie, že pod názvom *Mier a život* sa skrýva jedno z najznámejších, najmonumentálnejších a najikonickejších petržalských diel, ktoré všetci poznajú ako obrovské betónové slnečné hodiny pri Ekonomickej univerzite.

Dokončenie diela stanovené na jeseň 1986 sa z rôznych dôvodov (nedostupnosť materiálu, stavebná nepripravenosť) posúvalo a dielo napokon skolaudovali až v decembri 1987. Slávnostného aktu, počas ktorého dokonca komisia konštatovala, že je zrealizované na vyššej výtvarnej úrovni ako bol pôvodný návrh, sa už Prokop nedočkal. Zomrel po ťažkej chorobe len tri týždne predtým. Mal iba 46 rokov.

Nezrealizovaný kampus

Hoci dnes sa zdá umiestnenie tohto diela mierne nelogické, pôvodne malo spolu s dotvorením okolia tvoriť dominantu a oddychové miesto na pešom ťahu od podchodu popod Dolnozemskú cestu pri vstupe do areálu VŠE. Podľa projektu z roku 1978, ktorý spracovala trojica architektov – **Anton Cimmermann**, **Henrich Kupec** a **Juraj Uličný** – sa mal areál školy rozprestierať až po dunajskú hrádzu.

Dnes tu stojace budovy sčasti napĺňajú pôvodný návrh, v priestore bližšie k Prístavnému mostu sa však mali ťahať budovy internátov a za nimi sa mala nachádzať športová hala s plavárňou a početnými ihriskami. Malo ísť teda o kampus, ktorý by študentom poskytoval široké spektrum služieb. V miestach hlavného nástupného priestoru bola navrhnutá aula, ktorú sa však podarilo postaviť až v roku 2008 a nedávno pribudla aj športová hala vo východnej časti areálu.

Diela by rozptyľovali študentov

Výstavba komplexu začala v roku 1983 a prvý objekt

Slnečné hodiny alebo dielo Mier a život od Štefana Prokopa. | Foto: Martin Kleibl

Dielo Na počesť Jantárovej cesty od Štefana Belohradského vo vstupnej hale Ekonomickej univerzity Bratislava. | Foto: Archív MK

Dielo Štefana Tótha je dnes zarastené a schované za stromom. | Foto: Martin Kleibl

Výučba 1 (rektorát, Národohospodárska fakulta a Obchodná fakulta) bol dokončený až v roku 1991. Libreto k výtvarnému dotvoreniu 1. stavby vzniklo v roku 1983 a počítalo sa tu s veľkorysou investíciou do umenia. Suma takmer 4 milióny Kčs predstavovala až 1,45% z celkovej ceny stavby, čo bolo vysvetlené tým, že *„VŠE svojím spoločensko-politickým poslaním zaujíma popredné miesto v našom školstve, a preto sa súhlasí s tým, aby sa venovala zvýšená pozornosť výtvarnému dotvoreniu priestorov školy“*.

V librete sa uvádza až 21 výtvarne stvárnených prvkov – okrem plastík a reliéfov vo vstupnej hale budovy sa tu spomína aj riešenie akustických prvkov a umeleckých diel v posluchárňach. Komisia však s niektorými dielami nesúhlasila a odporučila z nich na realizáciu iba sedem. Výhrady boli najmä voči dielam umiestneným v posluchárňach, pretože akustické prvky by mali byť súčasťou architektonického riešenia a umelecké diela na stenách by mohli študentov rozptyľovať.

Na dielo č. 21, ktorým mala byť monumentálna plastika pri vstupe do areálu, komisia odporučila vzhľadom na význam umiestnenia vypísať samostatnú sochársku súťaž. Je možné, že ide o dielo, ktoré v roku 1983 navrhol **Peter Günther** s architektom **Petrom Jančom**, ale jeho realizácia sa neuskutočnila. Zachovali sa iba fotografie modelov štyroch variácií stvárnenia 5,5-metrového objektu, ktorý mal stáť v blízkosti podchodu na pešej trase ku škole. (Viac v Našej Petržalke 6/2025)

Skrytá plastika

Ďalším prepracovaním libreta sa v rámci dotvorenia prvej stavby vykryštalizovalo už iba päť výtvarných diel. Išlo o plastiku vo vstupnej hale, reliéf v respíriu, skulptúru v átriu, zavesené fasádne prvky a informačný systém v celkovej sume 1,5 milióna Kčs. Komisia však ďalej neodporučila realizovať reliéf v respíriu a navrhla finančné náklady na dve diela spojiť iba do plastiky vo vstupnej hale. Jeho realizácia bola zadaná **Štefanovi Belohradskému**, ktorý predložil svoj návrh v roku 1990. Išlo o priestorový celokovový objekt z mosadze a hliníka s rozmermi 9 x 6 metrov a výškou 5 metrov. Jej téma mala vyjadrovať *„význam a postavenie ekonomiky, riadenia a plánovania ako základného predpokladu rozvoja socialistickej spoločnosti“*.

Keďže dielo sa realizovalo už po revolúcii a osadené bolo v roku 1991, mohol si autor dovoliť premenovať ho *Na počesť Jantárovej cesty*. Táto monumentálna plastika od významného sochára, ktorému dokonca v 70. rokoch v rámci normalizačného obrazoborectva v Bratislave zničili dielo *Trikolóra* na Vilovej ulici v Petržalke, tu stojí dodnes. Žiaľ, je schované za nástenkami, a z druhej strany zaniká za automatmi na nápoje, takže jeho vyznenie vo vstupnom vestibule je úplne potlačené.

Informačný systém ako umenie

Ďalším realizovaným dielom v interiéri je informačný systém, ktorý navrhli dvaja z trojice architektov stavby – **Henrich Kupec** a **Juraj Uličný**. Išlo o vytvorenie informačného systému v podobe smerovníkov umiestnených na hliníkových podhľadoch na schodisku a chodbách, označení miestností a glazovaných keramických reliéfov označujúcich posluchárne. Tie boli doplnené aj o keramické obklady okolo dverí do posluchární. Orientačné tabuľky sú už dnes prekryté novými, ale keramické reliéfy a obklady sa tu nachádzajú dodnes.

Zaujímavé dielo, ktoré je situované v priestore átria pred vstupom do internátu, je plastika so siedmimi kameňmi od **Štefana Tótha**. Tvoria ho dva betónové piliere pripomínajúce dve postavy, ktoré boli pôvodne spojené dvomi bronzovými tyčami. Tie však časom niekto ukradol. Z dvoch strán diela je v poloblúku v tráve umiestnených sedem kameňov s rôznymi vytesanými znakmi – slnko, voda, oheň a ďalšie, ktoré sa zatiaľ nepodarilo presne identifikovať. Z dôvodu neúdržby sú kamenné znaky zarastené trávou a celé dielo schované za veľkým orechom, takže ho veľkú časť roka nevidno.

Fasáda od Jankoviča?

Medzi poslednými dielami, ktoré mali v rámci 1. stavby VŠE vzniknúť, je aj vertikálne členenie fasády, ktorých formu mal navrhnúť **Jozef Jankovič**. Či sa tak naozaj stalo a toto dielo predstavujú betónové prvky v tvare U, ktoré vytvárajú pravidelné členenie celej fasády, nevieme s určitosťou potvrdiť.

Druhá budova EUBA sa začala stavať až po revolúcii a bola daná do užívania v roku 1996, takže sa na ňu už zákon – tzv. Hlava V, ktorá prikazovala časť rozpočtu na stavbu diela vyčleniť na jej umelecké dotvorenie – už nevzťahovala. Jediné diela, ktoré tu môžeme nájsť, sú teda dve pamätné tabule pri vstupe do budovy – tabuľa Jura Hronca a Vysokej školy obchodnej.

Martin Kleibl

Označenie posluchární, ktoré navrhli architekti Juraj Uličný a Henrich Kupec. Foto: Martin Kleibl

Realizáciu výskumu podporil z verejných zdrojov formou štipendia Fond na podporu umenia.